

УДК: 378:811.111+37.064.2

ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ЙОГО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Г.П.Шролик

Анотація: у статті представлено аналіз деяких підходів сучасних дослідників до проблеми інновацій у навчанні й методів надання освітньому процесу інноваційного характеру й підготовки до нього майбутніх педагогів; представлено класифікацію інновацій у педагогічній діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, освітня система, інноваційна готовність.

Аннотация: в статье представлен анализ некоторых подходов современных исследователей к проблеме инноваций в образовании, а также методов присвоения образовательному процессу инновационного характера и подготовки к нему будущего педагога; предлагается классификация инноваций в педагогической деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, образовательная система, инновационная готовность.

Annotation: the article highlights some approaches of modern researchers to the problem of innovations in educational process and the ways of attributing innovative character to the process of teaching as well as preparing for it future teachers. It also gives analysis and classification to the innovations in pedagogic activity.

Key words: innovative activity, educational system, innovative readiness.

Постановка проблеми: Одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної освіти на всіх її етапах є активізація розробки нових технологій підготовки вчителя, спрямованих на забезпечення готовності педагога до роботи в умовах, які постійно змінюються, відповідно до різноманітності освітніх програм, підручників і освітніх закладів. Тому закономірним є той факт, що останнім часом значно актуалізувалось питання підготовки педагога до інноваційної діяльності, оскільки розвиток творчого потенціалу особистості вчителя є головною умовою підготовки педагога до роботи в умовах, що постійно змінюються, і, як наслідок, підвищення якості навчально-виховної роботи сучасної школи.

Метою цієї статті є аналіз стану проблеми підготовки педагога до інноваційної діяльності, окреслення особливостей професійного становлення педагога в закладах інноваційного типу. Заклади інноваційного типу розглядаються як такі, де запроваджуються інноваційні освітні програми й технології та проводиться підготовка педагогів до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень у зазначеній галузі допоміг виділити базові поняття, як-от: «нововведення», «інновація» та «інноваційна діяльність». Зазначені поняття є основою для побудови подальших досліджень, пов'язаних із інноваційною тематикою.

Як зазначають вчені-дослідники, першим з'явився термін «інновація», який мав на увазі «винаходити щось нове, що випереджає свій час». Таким чином, В.Горохов і В.Халіпов визначають інновації як «...результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення і розповсюдження нових видів виробів, технологій, запровадження нових організаційних форм тощо» [4].

В.Лазарєв і Б.Мартиросян [10; С. 17] під інноваційною діяльністю школи розуміють цілеспрямоване запровадження нововведень у педагогічну систему з метою підвищення її якості. Суб'єктом інноваційної діяльності вчені вважають педагогічний колектив чи групу педагогів школи, які займаються запровадженням нововведень. Змістом інноваційної діяльності є перетворення педагогічної системи школи через запровадження інновацій.

Обговорюючи інноваційну діяльність, О.Леонтєв зазначає, що вона «...передбачає не лише дії окремо взятої людини, але й її дії в умовах діяльності інших людей, тобто передбачає спільну діяльність» [11]. Мова йде про колективний суб'єкт діяльності та його специфічні характеристики. Крім того, серед провідних якостей особистості робітника, поруч із компетентністю, знанням своєї справи, таку саму значущість становлять ініціативність, готовність до інноваційних змін.

А.Хуторський, розглядаючи проблему інноваційних методів та технологій в освіті, ключовими поняттями інноватики називає інноваційний процес, який складається з трьох елементів «створення, засвоєння та застосування нововведень»; інноваційну діяльність як «комплекс заходів, що застосовується для забезпечення інноваційного процесу на тому чи іншому рівні освіти» [15].

Виклад основного матеріалу. Для нашої статті важливим є розглянути систематизований комплекс інноваційних технологій за системою А.Хуторського, який під інноваціями розуміє нововведення як цілеспрямовані зміни, що вносять до освіти. Він пропонує систему педагогічних

нововведень, яка складається з 10 блоків та структурується таким чином: стосовно структури науки, стосовно суб'єктів освіти, стосовно умов реалізації та характеристик нововведень:

1. *За структурними елементами освітніх систем:* новації у цілепокладанні, у завданнях, у змісті освіти та виховання, у формах, методах, прийомах, технологіях навчання, у засобах навчання та освіти, у системі діагностики, у контролі, в оцінці результатів тощо.

2. *За особистісним ставленням суб'єктів освіти:* у галузі розвитку певних здібностей учнів та педагогів, у галузі розвитку їхніх знань, умінь, навичок, способів діяльності, компетентностей тощо.

3. *За галуззю педагогічного застосування:* у навчальному процесі, у навчальному курсі, в освітній галузі, на рівні системи навчання, на рівні системи освіти, у керуванні освітою.

4. *За типами взаємодії учасників педагогічного процесу:* у колективному навчанні, у груповому навчанні, у тьюторстві, у родинному навчанні тощо.

5. *За функціональними можливостями:* нововведення-умови (забезпечують оновлення освітнього середовища, соціокультурних умов тощо), нововведення-продукти (педагогічні засоби, проекти, технології), управлінські новації.

6. *У засобах існування:* планові, систематичні, періодичні, стихійні, випадкові.

7. *За масштабністю розповсюдження:* у діяльності одного педагога, методичного об'єднання педагогів, у школі, в групі шкіл, в регіоні, на федеральному рівні, на міжнародному рівні тощо.

8. *За соціально-педагогічною значущістю:* в освітніх закладах певного типу, для конкретних професійно-типологічних груп педагогів.

9. *За обсягом новаторських заходів:* локальні, масові, глобальні тощо.

10. *За ступенем передбачуваних перетворень:* коригувальні, модифікаційні, модернізаційні, радикальні, революційні [16].

Відповідно до цієї класифікації, ми розглядаємо ті інноваційні процеси, які пропонується запровадити з боку структурних елементів освітніх систем: новації у змісті освіти, у формах, методах, прийомах, технологіях навчання, у системі діагностики, у контролі, в оцінці результатів тощо; в особистісному ставленні суб'єктів освіти: у галузі розвитку певних здібностей учнів та педагогів, у галузі розвитку їх компетентностей тощо; із застосуванням у навчальному процесі; за типами взаємодії учасників педагогічного процесу: у колективному навчанні та груповому навчанні; за функціональними можливостями: нововведення-продукти, а саме педагогічні засоби, проекти, технології; вони мають бути планові та систематичні; за масштабністю розповсюдження: у діяльності принаймні чотирьох вищих навчальних закладів педагогічного профілю з перспективою ширшого запровадження; за ступенем передбачуваних перетворень – коригувальні, модифікаційні, модернізаційні. Інноваційні методи та прийоми навчання мають на меті відтворення під час навчання майбутніх спеціалістів ситуацій реального професійного процесу, занурення у робочі стосунки ще на етапі здобуття фахових знань та умінь.

Необхідною умовою здійснення інноваційної діяльності є цілеспрямована організація процесу професійного становлення суб'єкта (педагога), яка забезпечує його готовність до здійснення інноваційної діяльності. Актуальність цього підтверджують у своїй роботі Г.Герасимов та Л. Ілюхіна [4], які зазначають, що «...інновація – це цілеспрямована реалізація того потенціалу, який міститься в творчості особистості. Специфіка інновації як діяльності породжує певний тип особистості».

Відповідно, узагальнюючи розглянуті підходи до визначення «інноваційної діяльності» доходимо до висновку, що інноваційна діяльність в освіті характеризується як мінімум розробкою та запровадженням принципово нових зразків змісту та технологій навчання, наявністю колективного суб'єкта, який здійснює означену діяльність. Таким чином, можна вважати, що інноваційна діяльність є цілеспрямованим запровадженням нововведень в освітніх системах різних рівнів з метою підвищення якості освіти. Важливою умовою організації інноваційної діяльності є готовність суб'єкта до здійснення такої діяльності.

Важливим аспектом підготовки педагога до інноваційної діяльності є забезпечення інноваційної готовності.

К.Ангеловські [1] однією з провідних ознак кваліфікації вчителя вважає його ставлення до нововведень – активна участь в інноваційних суспільних процесах загалом і в своїй діяльності зокрема. Вчений виділяє головні мотиви роботи педагогів у інноваційному режимі, а саме підвищення ефективності роботи, задоволеність суспільства результатами освіти, особистісне самоствердження, матеріальні стимули. Головними індикаторами підготовленості вчителя до сприйняття й застосування нововведень – успішне навчання, інформування про майбутню роботу в інноваційному режимі, професійна підготовленість до інноваційної діяльності, організація підвищення кваліфікації, наявність спеціальної літератури, проведення спеціальних семінарів, що мають супроводжувати інноваційну

діяльність, видання спеціальних публікацій із запровадженої інновації.

Б.Гершунський [5] у своїй роботі обговорює місце дослідницького компонента інноваційної діяльності вчителя. Вчений вважає, що для професійного становлення в інноваційній діяльності вчитель передусім потребує науково-педагогічної підготовки, оскільки не існує готового сценарію, кожна ситуація неповторна, і вчитель має діяти за обставинами самостійно. Вчитель має бути дослідником.

В.Сластьонін, Л.Подимова [14], підтримуючи цю думку, акцентують на соціокультурних проблемах інноваційної діяльності вчителя, взаємопроникненні загальної та особистісної культур, поєднання індивідуального й колективного під час перетворення професійної діяльності, індивідуально-творчому розвитку особистості вчителя в процесі інноваційної діяльності. Особливу роль у підготовці педагога до інноваційної діяльності автори відводять створенню інноваційного середовища в школі, під яким розуміють морально-психологічну обстановку, що базується на комплексі заходів організаційного, методичного характеру, які забезпечують зниження «коефіцієнту спротиву» вчителів нововведенням і допомагають подолати стереотипи професійної діяльності.

Особливе місце в дослідженнях підготовки педагога до інноваційної діяльності посідають роботи М.Кларіна [9]. Вчений пов'язує професійний розвиток педагогів із необхідністю безперервної освіти, організованої через розробку й реалізацію соціокультурних проектів. Особливістю цього підходу є ціннісна орієнтація на вільне самовизначення особистості, в якому освітня діяльність займає одне з провідних місць і може стати важливим і провідним засобом особистісного розвитку. На думку автора, центральне місце в професійному становленні й підготовці вчителя до інноваційної діяльності займає рефлексія, яка допомагає обміркувати й узагальнити його досвід. Особливістю цього підходу є необхідність вдосконалення дослідницько-рефлексивного компонента професійної компетентності в професійному становленні педагога, орієнтованого на інноваційну діяльність.

Професійному формуванню майбутнього педагога сприяють освітні технології, які широко вивчаються низкою авторів. Так, М.Віленський, П.Образцов, А.Уман [4] обговорюють теоретичні й практичні аспекти організації професійно-орієнтованого навчання у вищій школі; В.Сластьонін [13] пропонує організувати підготовку кадрів на основах культурологічного й особистісно-діяльнісного підходів. Ці підходи пов'язані із новими технологіями навчання (включаючи діалогічний підхід), персоналізацією професійної підготовки.

П.Решетніков [12] пропонує технологію підготовки вчителів до інноваційної діяльності, в моделі якої застосовується кумулятивний принцип навчання професійній діяльності. При цьому освітній процес будується на основі задачного методу, особистісно-орієнтованих освітніх програм у мікрогрупах за різними технологіями. З першого курсу паралельно з навчанням студенти проходять навчальну практику і проектують заняття спільно з учителями.

Проблему підвищення професійної компетентності вчителя внаслідок його залучення до дослідно-експериментальної діяльності на базі освітнього закладу розглядає у своїх дослідженнях О.Іпатьєва [7]. Автор пропонує модель керівництва дослідно-експериментальною роботою, яка складається з трьох взаємопов'язаних компонентів – етапів та завдань керівництва дослідно-експериментальною роботою та діяльності керівника. На думку автора, така модель створює умови, що сприяють підвищенню професійної компетентності педагога.

М.Камінська в своїй роботі розкриває психологічну сутність професійного розвитку педагогів у процесі засвоєння ними діяльності в системі розвивального навчання. На думку автора, ця сутність полягає в «накопичуванні суб'єктності вчителя, самовизначеності його особистості, здатності до авторського тлумачення норм, закріплених у професійній культурі» [8; С. 36]. На думку автора, внутрішня психологічна умова професійного розвитку вчителя розвивального навчання «пов'язана із зміною організованості його професійної самосвідомості від однопозиційної, зовнішньорефлексійної, до міжпозиційної, діалогічної» [8; С. 36].

Висновок. Таким чином, можна дійти висновку, що немає чіткої затвердженої методологічно й теоретично обґрунтованої моделі підготовки педагога до інноваційної діяльності – різні групи дослідників обговорюють і реалізують у своїй діяльності окремі аспекти підготовки. Проблематика, пов'язана із вивченням феномена інновації, усвідомленням соціальних конструкцій і механізмів інноваційної взаємодії у багатовимірній системі освіти є настільки складною й різноманітною, що повністю відобразити її в межах однієї статті не є можливим. Проте, вірогідно узагальнити специфіку інновації в освіті, яка полягає у визнанні її суб'єкт-суб'єктними відносинами, організованими у вигляді діяльності, пов'язаної із іншими видами діяльності. Предметом цієї діяльності виступає система суб'єкт-суб'єктних освітніх відносин, які є основою переходу до гуманістичної парадигми освіти.

Література

1. Ангеловски, К. Учителя и инновации: Книга для учителя / Пер. с македонского. – М., 1991. – С. 34-37, 88-89.
2. Бершадский, М. Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологии / М. Е. Бершадский, В. В. Гузеев – М.: Педагогический поиск, 2003. – 256 с.
3. Виленский, М.Я. Технологии профессионально-ориентированного обучения в высшей школе: учебное пособие / Под ред. В.А. Сластенина/ М.Я. Виленский, П.И.Образцов, А.И.Уман – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 192 с.
4. Герасимов, Г. И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы / Г. И. Герасимов, Л. В. Илюхина – Ростов-на-Дону, 1999. – 136 с.
5. Гершунский, Б. С. Философия образования XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.
6. Давыдов, В. В. Теория развивающего обучения / В. В. Давыдов – М. : ИНТОР, 1996. –544 с.
7. Ипатьева, И.Ю. Руководство опытно-экспериментальной работой как фактор повышения профессиональной компетентности учителя / И.Ю. Ипатьева: Автореф. дис... канд. пед. наук. – Якутск. – 2004. –22 с.
8. Каминская, М.В. Концепция профессионального развития учителя в системе развивающего образования Д.Б. Эльконина - В.В. Давыдова / М.В. Каминская // Психологическая наука и образование. – 2004. – № 3. – С. 34-43.
9. Кларин, М.В. Инновации в обучении: Метафоры и модели. Анализ зарубежного опыта / М.В. Кларин. – М.: Наука, 1997. – 223 с.
10. Лазарев, В.С. Нормативный подход к оценке инновационной деятельности школы / В.С. Лазарев, Б.П. Мартиросян // Педагогика – 2003. – № 3. – С. 17 – 25.
11. Леонтьев, А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев; ред. Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2004. – 352 с.
12. Решетников, П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей / П.Е. Решетников–. М.: Владос, 2000. – С. 304.
13. Сластенин, В.А. Введение в педагогическую аксиологию: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 031000 – Педагогика и психология / В. А. Сластенин. – М.: Академия, 2003 – 185 [2] с.
14. Сластенин, В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова – М.: Магистр, 1997. – 223 с.
15. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 351 с.
16. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и методикам обучения / А. В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2004. – 541 с. – (Серия «Учебное пособие»).